

El compromís dels intel·lectuals, encara

Poc abans d'accedir a la presidència del govern, F. González participà en el programa *Apostrophes*. Davant la sorpresa de B. Pivot per l'ampli coneixement de la cultura francesa que demostrava González, aquest li respongué que la seua generació s'havia format llegint d'amagat autors francesos. Camus i Sartre foren els *maîtres à penser* dels qui entraren a la Universitat entorn de 1960, i París la destinació del seu viatge iniciàtic. El primer conflicte de consciència d'aquella generació fou el dilema entre moral i política, plantejat en *Les justes* i *Les mains sales*, i el penúltim desengany la fugida dels hereus del 68. Tot això, i més, s'explica al llibre d'Ory i Sirinelli i des d'aquesta perspectiva es pot llegir com una biografia intel·lectual de molts de nosaltres.

La història comença amb l'afer Dreyfus, al qual s'atorga un caràcter definitori. Era la primera vegada que escriptors, artistes, acadèmics, professors i periodistes, apareixien sota una mateixa etiqueta, *intel·lectuals*, que els identificava com a responsables dels valors universals de l'esperit i els imposava el deure de defensar-los. L'afer defineix un model de funcionament. L'intel·lectual és el guardià dels principis i ha de vetllar per la seua puresa. A més, té la responsabilitat de defensar-los en l'arena pública, assumint les limitacions que comporta. La qüestió és que la política pot acabar engolint-se l'ètica. És l'acusació que Peguy llançarà contra els seus antics companys, i que suscitarà dos al·legats clàssics, *La trahison des clercs* (1927) de J. Benda i *L'opium des intellectuels* (1955) de R. Aron.

Senyalitzat el camp, els autors ens inviten a un recorregut al llarg del segle. Assistim a la conversió dels combatius *dreyfusards* en intel·lectuals orgànics de la III República, a la irrupció de la generació d'entreguerres, a la formació dels comitès antifeixistes que representen un dels moments més significatius del compromís intel·lectual. Els autors s'endinsen en els «anys Sartre», importants no sols per la personalitat de l'escriptor sinó perquè el pensament dominant, l'existencialisme, fou una filosofia del compromís. D'aquesta època, amb els intel·lectuals com a orientadors de la moral de la postguerra, en destaquen alguns punts d'interès. Tal vegada el més determinant hi fou el pes de la Guerra Freda. En la

Pascal Ory i Jean-François Sirinelli
Los intelectuales en Francia.
Del caso Dreyfus a nuestros días
PUV, València, 2007
340 pàgs.

François Dosse
La marcha de las ideas. Historia de los intelectuales, historia intelectual
PUV, València, 2007
328 pàgs.

confrontació entre els dos mons, el capitalista i el comunista, els intel·lectuals optaren majoritàriament pel que oferia una esperança d'emancipació al proletariat, encara que per a això hagueren d'adoptar penosos silencis. De nou ens trobem entre l'ambigüitat inherent al compromís (Sartre) i la puresa dels principis (Camus), un dilema que portà al trencament entre ambdós.

El llibre arriba fins a l'actualitat amb una anàlisi suggeridora de la generació del 68. Els autors estimen que cal separar els esdeveniments del Maig del 68 (culminació d'una herència revolucionària) del paradigma en què s'inscriu el pensament d'aquesta generació: substitució del polític pel social, crítica dels «grans relats», exaltació de l'individualisme. No és estrany que quan l'acció revolucionària s'esvaeix, aquestes referències actuen de pont entre els anteriors i els nous compromisos amb el liberalisme.

El llibre de Dosse és molt diferent. En una primera part s'aborda el compromís dels intel·lectuals d'una manera similar, tot i que menys detallada. En la segona part canvia el registre i de la *història dels intel·lectuals* es passa a la *història intel·lectual*. La pregunta és si, al costat de la història de la cultura, de la filosofia o de la literatura, la *història intel·lectual* és una àrea específica de coneixement. Òbviament l'autor creu que sí i la defineix com l'estu-

di de la producció de les idees, de la seua comunicació i difusió, del context en què sorgeixen i es propaguen, i del públic receptor. Tot seguit exposa les teories que han contribuït a configurar aquest camp de coneixement. Convé assenyalar a favor de l'autor que, cosa rara en un francès, analitza autors i corrents anglosaxons i alemanys, i en contra seu, que no gaudeix del do de la claredat expositiva.

La història intel·lectual apareix en el marc de la «història total», propugnada als anys 50 pel grup d'*Annales*, i es concep com una història social de les idees condicionada per les relacions econòmiques. En aquest marc la història intel·lectual quedava limitada als que es podien permetre el luxe de pensar i escriure, les classes altes, deixant per al poble la *història de les mentalitats*, formes estàtiques d'interpretar la realitat. Aquest corrent historiogràfic va cedir el pas a la *història de les representacions*, que trencava la separació entre culte i popular. El poble és capaç de formular una concepció pròpia del món, manllevant de la història culta o reinterpretant les seues tradicions, com ho mostren Ginzburg en *El formatge i els cucs* o Darnton en *La matança dels gats*. Però la interpretació de la realitat, siga culta o popular, es formula en un discurs que depèn no sols de condicionaments externs, sinó dels elements que el configuren i de com s'articulen. Arribem així a la *genealogia del saber*, de Foucault, amb la qual es pretén descobrir com es va construir el discurs per a saber què és el que realment diu i què és el que amaga,

Al món anglosaxó el corrent dominant en la història intel·lectual és el *linguistic turn* impulsat per Skinner i Pokock. L'important és determinar el que el discurs pot i vol dir amb l'utilatge lingüístic i mental disponible. Dosse discuteix àmpliament aquestes teories, que tenen el perill d'atrapar a qui parla o escriu en el seu propi discurs, sense que pugui dir res de nou, i l'avantatge d'obligar l'interès a ser rigorós. Com es veu estem davant un estudi dens que ens introdueix en un camp historiogràfic poc conegut. El lector pot triar entre un llibre que descriu el que van fer els intel·lectuals i un altre que ensenya a interpretar el que van dir.